

VASADI PÉTER

Jegyzetlapok evilági feltámadásunkról

Az „új élet” kapuja az új, mélyebb megértés. A megtérés lényege az a fordulat, amely lehetővé teszi az új látásmódot, új értelmezést, új életet.

Tomáš Halík

(A mottó szerzője rk. pap, tanult filozófiát, szociológiát, teológiát és vallástudományt; a kommunizmus idején részt vett az ellenállásban; ma a prágai Károly Egyetemen tanít szociológiát, a Cseh Keresztény Akadémia elnöke. – T. H.: *A gyóntató éjszakája*. Kairosz, 2010.)

I.

Kommentár a mottóhoz:

Ha bárki olvasómat ennek az írásnak – mondjuk úgy – kiábrándítóan „vallásos” terminológiája sokkolja, annak a következőket ajánlom megfontolásra:

1. Azt hiszem, a világ globalitása (nem globalizmusa) nemcsak elkerülhetetlen, hanem az emberiség vitathatatlan, mind jobban terjedő s már nem is nélkülözhető technizáltsága okán nemhogy nem rossz, hanem kifejezetten az emberiség konvergálódását, egymás felé hajló egyesülését, s *éppen ezért* egymás specifikumainak összeadódását, az „összeg” megtartását és növekedését szolgálva is – jó. Két történelmi folyamat, folytonosság egyszerre érvényesül: egyrészt teljesülni akar a mozaikos emberiség familiáris, lehetséges evilági egysége, amelynek sem túlhatalmi, sem igazságtalan, sem önző faji akadálya nem lehet, másrészt a hagyományból fölmerülő s elfeledettnek gondolt népi, nemzeti, lélektani különbözősége mind jobban karakterizálódva, *de* beilleszkedve akar megjeleni az Emberiség egészében. Teljesen világos, hogy ennek az egymást kiegészítő kettősségnek az elfogadására, megértésére, sőt elősegítésére új nyelvre, új reflexivitásra, egyetemességérzetre, azaz eleven, mintegy forradalmi testvérségre van szükségünk.

2. Ez óhatatlanul együtt jár az ember származásának, sérthetetlen lényegének, történetének újrafölismerésével, tehát – a magyarázatok egyikeként, szerintem a legevidensebbjeként – engedi fölmerülni az Isten-problematikát, tekintet nélkül a személy hitére, hitének milyenségére. Ez a folyamat legalább annyira tudományos, politikai, mint teológiai jellegű. S mivel a vallási terminológia eleve egyetemes ihletettségű, szóba is kell jönnie a lehető terminológiák között. Ugyanakkor épp ezért maga a vallásos tartalom, ennek kifejezőképessége, legbelső törvénye szerinti, spontán szétáradásának igénye, ennél: az igény modernizálódásra ösztönző ereje meg fogja változtatni a vallásos magatar-

tást is: egyes előregedett formáit elveti, másokat előás, fölszínre hoz, illetve újakat meghonosít. A globalitás tehát – ismert és ismeretlen veszélyeit átélve és szemmel tartva – teljes erővel kívánni fogja mindazt a jót, igazat és szükségeset, nem időhöz, korhoz kötötten, ami talán a „megőrizve meghalni” elvet valóban meggyökereztetni, vele és általa társadalmisít, mindenféle embertelenséget féken tart, kiiktat, a nyomort, a katasztrófákat megelőzni kész és képes, a szenvedést enyhíti, az embert, az emberit fölkarolja, nem tűri martalékká alacsonyítását, az esélyeket eo ipso megadja és biztosítja, intézményesíti, mintegy „anyagiasítva” a szeretet egyetemes, bár rejtett valóságát, tiszteletben tartva intimitását a maga benső „játékában”. ...A vallási terminológia így mintegy öntudatlanul megy elébe ennek a várható, egyetemesítő fejleménynek, kifejezve s megsejtetve uralkodó jelenlétét. A globalitás geopolitikai fogalomból etikai fogalommá formálódik. ...A szellemi tudásformának (M. Scheler) eddig is megvolt a maga globális hatása, sőt igazi határtalansága. A humanista globalításban alighanem vitathatatlan, kondicionális szerepe van, kell lennie.

* * *

Erős meggyőződéssel hiszem, hogy az eddigiek (asszociációikkal együtt) a magyarság történelmi kimosakodásának alapja. Ha nem ez, nem ilyen, akkor kevés, töredezett, politikai mezbe bújtatott mellébeszélés. Ki tudja számon tartani, hányféle karrierista meszterkedés, kapcsolatok kibogozhatatlan összefonódása, szimpla föltűnési viszketegség ürügye, zavaros és ravasz összekacsintók pókhálója, próbálkozás, diletantizmus, amely bőbeszédével a legveszélyesebben hasonlít az igazira... *Most* vagy feltámadunk, értsd kikecmergünk az elefántcsapdából, vagy annyi nekünk. Ha a feltámadást választjuk, akkor az együtt jelent böjtöt, kötelességeket, hozzáértést, minden romantikát mellőző szakszerűséget, igazságosságot, lelket, ügyességet, hitet, gyakorlatot, kiölhetetlen életkedvet, látást, jövőformálást, képzelőerőt, mondom: képzelőerőt, kedvességet, szigort, ihletet és bátorságot, jó tettek véget nem érő sorozatát, pihentető éneklést, éjszakázást, *jóakaratot*, okosságot, elfordulást a kishitű dumáktól, kegyelmet, tiszta beszédet, gyorsaságot, igenis: most, rögtön, még ma, sőt ami már emberfölötti, mindezt *egyszerre*. Tudom, mit beszélek: a lehetetlent kell megkísérelnünk. Élet-halál kérdésére a válasz mindig ilyen tüskebozószerű „de-hát-ez-megháborodott”, vagy „akkor-hova-kapjunk!”; van benne igazság. Mégsincs másképpen. A megmenekülés mindig katartikus és kaotikus. Nem baj. Élve már meg lehet szokni. Aki nem tudja, az nem is akarja. Keresi a kibúvókat. Hiába. Minden kibúvó eltömtetett. Aki akar, mehet. Menjen... Most idézetek következnek, megsejtetni analógiájukon a kivezető utat.

* * *

Igen, bizony, valóban igaz: *Ez a harc lesz a végső* – számunkra. Tehát harc, a szó szoros értelmében küzdelem, mert most minden, mi magyar, kockán forog; és végső... Hála érte annak, aki ezt a mondatot először gondolta el, írta le s énekelte, bár talán a kelleténél többször... „Mit gondoltok, voltaképpen mi a csuda a szabadság?” Az, melynek igazi hősei nemcsak elestek érte, hanem éltek is az elnyomott, megnyomorított, bajok nyaggatta, sötétségbe burkolt életért: az is, aki a kereket, a vasöntést, a penicillint, a fonendoszkópot találta föl, aki megszülte Platont, Ágostont, az Aquinóit, az Assziszit, Pasteurt, Petőfit, Pascalt, J. A.-t, Donne-t, Bachot, Kodályt, Churchillt, Bartókot, Jézust,

Einsteint, Teréz anyát, igen, Nietzschét, Luthert, Mozartot, téged, őt, minket, értitek? A szabadság maga az élet, tehát a Lét, amely/aki nem kérdezte meg: Szabad-e énekelnie a Kárpátok alatt, fölött vagy bárhol, hanem létre énekelte a Kárpátokat, az akár végtelen számú kozmoszt; hogy épp Ő nem kell a szabadsághoz? Ő maga az, ó, mi birák. Minden pillanatban „benne élünk, mozgunk és vagyunk”, akiben sem a fölsoroltak, sem a föl nem soroltak nem ismertek se végleges kudarcot, se leverettetést, se halált. Róla van szó, *vagyis* rólunk. Egymásról. Lehetek én szabad, ha te, ő, ők nem azok? Kívánhatott-e mást Petőfi, mint világszabadságot? Mondhatta-e, akasszátok föl ezt vagy azt a királyt, de ne mindegyiket? Magával a *történelmi fojtogatással* ütközött, megkerülhetetlenül, a „soha-nem-lesztek-urak”-nak, a minden *királyi* mellékszereplőinek, sőt a tömegeknek, a jól-rosszul kezelt (!) emberanyagnak a nevében. Még ma is, valamilyen formában az ember anyag a másik embernek. Akkor, amikor a tudomány jelenlegi áll(it)ása a megfogható, „halott” anyag nem létezik, mert a lét lehetősége. Most maradjon meg anyagnak az istenképű ember? Föl lehet ezt ép ésszel fogni az ún. posztmodern poszt korban? Szabad az, aki él. Még ha – azt hiszem, zseniális félreértésből – meg is hal. „Mert semmi, ami jó, nem erőtlen; vagyis örök... Akit én igazán szeretek, az a tiszta jószág, azaz kérlelhetetlen. Nem adom föl érte a küzdelmet... bármi legyen. Nem is lehet. Nem is tudom... Viszont nem hiszek az erkölcsi sebészetben... sebeket okoz.” Gustave Thibon, Simon Weil paraszti munkát végző barátja, a Francia Akadémia tagja, gyümölcsöskertjében dolgoztatta Weilt.

Én sem hiszek semmiféle erkölcsi, lelki sebészetben. Abban hiszek, aki olyan szép, mint a nagyon magasban elhúzó, ezüstlő Boeing, s úgy teremődik meg nyomában az erkölcs, mint repülőgép mögött a kondenzcsík. Az erkölcs Isten gyümölcse, következménye. Bizonyítja, hogy van levegő. Elszakadás. Fizika. Sebesség. Fönnmaradás. Meg pára. Föld s rajta én, aki nézem, s ők, akik repülnek. Nem nagyszerű?... Ha mindez nem elég a feltápászkodáshoz – hallom a károgókat, költői blabla, üres szónoklat stb. –, akkor hajbókos sietséggel fogni kell az ásót, amúgy yorickosan megásni a sírt, s előzékenyen bele kell feküdni.

* * *

„Óvakodjatok a farizeusok kovászától, a képmutatástól. Nincs olyan rejtett dolog, mi napfényre ne kerülne; se titok, mi ki ne tudódnék. Amit szűk körben bizalmasan mondatok, elbeszélnek nyilvánosan, s amit zárt ajtók mögött súgatok fülbe, szájról szájra adják...” (Lk 12, 1–7).

Ez az evangéliumi szakasz naprakész politikai doktrína, helyzetjelentés s -elemzés. Pedig nem annak készült. Többnek s mindvégig. S mikor nem válik be?

Egy olyan politikai főbirka, aki hazudott, maga vallja be ország-világnak hazugságait, és akkor azon csodálkozik, hogy pártában hagyják? Ép ésszel föl lehet ezt fogni? Mit tud az emberről? Az emberiről?

Ismerek egy 2/3-os többséggel polgármesterré választott építőmérnököt, aki első polgármesteri éjszakáján besétált a hivatalba, minden fontos adatot elmentett a számítógépekről (ezt az el-t nagyon nehezen emészttem meg), összegyűjtött, bezárt egy eldugott trezorba, beült a kocsijába, s hazament aludni. Másnap, na, ezt nem kell leírni, el lehet képzelni... Ő volt az okos szolga, aki – mielőtt ura hazatért volna – nemcsak az asznapi vacsorát főzte meg, hanem a következő évek ebédjeit is. Forgatta talentumait. Azt is megkapta, ami nem az övé volt.

Mert nincs olyan rejtett dolog. Amit ma sottognak, holnap a háztetőkről kiabálják. Ez titoknak is éppen elég. Hát nem sottogni kell. Megbeszélni, megegyezni az „igaz”-ban, ami kiállja a „jó” minősítést, azt kell fölállva, fönnhangon kijelenteni, megcsinálni, ellenőrizni. A sottogást úgysis megírják az újságok. Az is igaz, hogy nem azt, amit sottogtak, de valami hasonlót vagy épp az ellenkezőjét. Szóval: akik még ezek után is azt hiszik, hogy képernyőről, újságból megismerhetik, riogató bennfentesektől, idegen szavakkal zsonglőrködő szakértőktől megtudhatják, mi a tényleges valóság, jobban tennék, ha csak megálmodnák. Az álomban biztosabb esély rejtőzködik. Már csak azért is, mert az a csönd, amelybe az álmok ágyazódnak, érinthetetlen információkhoz jutnak.

* * *

„Szeresd a csöndet. Benne bukkan föl – néha kocsiderékszámra – a Valóság, Isten szava.” Nota bene, a valóság Isten szájából soha nem ájtatos, a langyosságot pedig Isten egyenesen utálja. Nem tudja, mi az. Vagy ha mégis megízleli, meg kell (?) ízlelnie, kiköpi a szájából. Isten szava csontig igaz, sokszor nem tűri az ellentmondást, sőt elhallgattat. Nem leint, nem küld el sehová, minden magyarázat nélkül összezárja a száját, megmondja és eltávozik... A szeretet nem rágódik, hanem tud. Ez néha alig elviselhető, be kell látnunk. Talán éppen ezért: „Hallgassátok a csöndet” – írja egy karthauzi. A csönd sem magyaráz, hanem megértet. A szó nemcsak megvilágít, el is főd, el is terel, meg is hamisít. Kell a csönd, hogy megtisztulhassanak benne szavaink... Ajánlom „magyarjaim”-nak, többet s mélyebben hallgassanak.

* * *

Miért kell így élnünk? Miért élünk így? Sosem volna szabad úgy élnünk, ahogyan, mert mindig lehet másképpen s jobban. Mi az, hogy jobb... Eljön az idő, amikor mindenki meg fogja bánni a rosszat, de a jót is, amit elkövetett... Mert a még jobbat meg se kísérelte. Ez nem ellenünk, hanem a kényelmes biztonságaink ellen irányul. Azt szedi mindig újra ízekre.

* * *

„Egyedül a transzcendencia hatástalanítja azt, amit mi szükségszerűnek nevezünk...” A szükségszerűt általában rossznak gondoljuk, helytelenül. Hogy minden fontos, nemfontos, személyes, közérdekű kiderül, az lehet kellemetlen, de nem rossz. Szükségszerű. Bújjunk el? Minek, akkor is. Ki a Napra a dolgainkkal! Ebben a „kiderül”-ben maga a valóság ludas átverhetetlen struktúráival, szövevényeivel, váratlan átvilágítottságával. De hát mit mondjunk! Hiszen látjuk, hogy ez meg az... stb. A valóság valahogyan kiforgatja, kiveti magából a szükségszerűt – szükségszerűen. Amikor ilyesmit olvasok: „szerkesztőségünk birtokába jutott, titkosított anyag szerint...”, mindig újra megdöbbenek. És kissé szorongok is. De akár jó, akár rossz az, ami kitudódik, „a tudományos igazság” – s módszerei – „még a legszigorúbban vett kritikai értelemben sem mértéke a valóságnak, minthogy a valóság mértéktelen: maga Isten” (Gabriel Marcell). Vagyis tudódjék csak ki minden – rólam is. Egyrészt mindegy, másrészt Isten mindig nagyobb. Vagyis ha Isten „kicsi” vagy „nincs”, akkor nőnek meg eszeveszett mértékben a semmik, illetve a tényleg kicsik... A probléma ez: Elhatározhatom, mert szabad vagyok, hogy gazember legyek? Igen, az leszek... A másikban így vetődik föl a kérdés: Annyi a gaz-

ember, legyek én is az? S elhatározza, mivel – a hiedelem ellenében – ő lát tisztán, bár kínlódva, nem lesz gazember. Bárhogy alakuljon is. Mert végül ez vagyok, vagy az: „...kiterítenek úgyis”.

* * *

Robert Schumann megírta, hogy amikor lekottázta a 105-ös a-moll szonátát, néhány emberre nagyon haragudott. Az utolsó tételen ez meg is látszik: üti-veri-bokszolja a zongorát, a hegedű meg azt a néhányat (csodálatosan) kivégzi, a tétel vége felé pedig a zongora „mélyen” agyon is csapja, kisorozza őket... Elgondolkodtató, hogy a jó tényleg sohasem erőtlen – véglegesen. Csak a jó képes megörökíteni a gonosz, pöfeszkedő rosszat, a gáncsoskodókat. „Halál, hol a te fullánkod?” (Pál apostol). ...Se rövid, se hosszú távon nem érdemes olyan ügyet szolgálni, amely bár uralkodik, az első pillanattól tudjuk, vesztesre van ítélve. Tisztességeit vagy magával rántja, vagy elárulja. S ezen a magakelletés akrobatamutatványai csak rontanak. A jó ügy, ha bukik is, tovább világít a sötétben.

* * *

Kalkuttai Teréz anya egyszer nagyon dühös lett Szt. Péterre: – Micsoda? Hogy Isten országa nem kórház, se menhely? (Ahogy az nagyon is általános a szentek körében, amikor fölgyulladnak a haragtól, ott fű nem terem, féket nem ismer az igazi szentség, ha az igazságról van szó; az ellangyosított szelídségfogalmunk még csak nem is hasonlít az igazi szelídség roppant erejére.) Telerakom a mennyet, folytatta, rothadó testű ártatlanokkal. Hogy Istennek nem kellene a nyomorultak? Csak neki kellene! Ez a világ soha nem fog megváltozni, mert se nem érti, se nem akarja az életszentséget (J. H. Newman), egyik diktátor tapsol a másiknak, mindent s mindenkit kizsákmányol, s nem veszi észre, hogy magát eszi, rágja, öli, túri a tűrhetetlen, maga okozta éhezést, betegséget, nyomort, s gátlástalanul pusztítja azokat a népeket, melyeket ellenségének választ. Sorsa mind élesebben rajzolódik ki. Maga hajta végre Isten látomását a gonoszság művéről: lángok martaléka lesz... Hozzá teszem kissé bátortalanul: már most is az, csak lopakodó részletekben. Ég már, de azt hiszi, ezt a fajta fölmelegedést az általánosnál forróbb nyár okozza, nem az önzés, a gyógyíthatatlan lelki-szellemi vakság, a bűn eltömegesítése, az eszement hatalomimádat, a mulattatónak öltöztetett örület: zenés óriás pikniket toboroz napról napra a mind szélesebb, de csak halkán ropogó szakadék szélén. Mit csináljunk?

II.

Vágyakozni nem nagyra, hanem nagyon.
(Babits Mihály)

1. Igen, azt hiszem, a napjainkban még csak elkezdődött, „politikai átrendeződés az új-rakezdés ígéretét hordozza”. Ha ígéretes helyzetbe kerültünk, akkor visszafelé nincs út. Ami annak látszik, legjobb esetben is délibáb, alaptalan képzelgés. A számok, akár a tények, makacs dolgok, s ha valóságok, mindig megmutatják a tényleges helyzet csontrend-

szerét, röntgenképét; a számok és a képzelgés nem szeretik egymást. De a számok és képzelőerő annál inkább, mivel az, ami lesz, csak akkor létesülhet, ha ki is lehet számítani. Annyi van, amennyi ténylegesen van. Ebből erre és erre futja, arra pedig nem. Tehát az előbbit kell s lehet is megcsinálni. A számok nem élnek, hanem szolgálnak, állítanak vagy cáfolnak, a képzelőerő – amely sokkal jobban tiszteli a számokat, mint hinnénk –, az igazi képzelőerő mindenekelőtt az elérendő célt mint egészt látja meg, nem pedig az „álmait” s főleg nem a fantazmagóriáit. Ehhez a célhoz keres meg minden eszközt, használ föl tapasztalatokat, szellemi és anyagi erőket, társakat, forrásokat, időt, alkalmat, életerőt. Ezért a képzelőerőre sohasem lehet végső csapást mérni. Kezd és kezd és kezd. Tehát mint mindig, most is van reményünk az evilági feltámadásra. A kásahegy mint elriasztó akadály a újnak, mindig alattomos hasonlat; akik mondogatják, a kudarc drukkerai. Nem kell velük törődni. Minden, ami lehetetlennek látszik, magjában éppen a lehetőséget rejt. Meg kell enni a kásahegyet, akkor elfogy. Az utolsó falatok előtt valami ott zöldell, el kellett volna pusztulnia, most már késő: amit nem is sejtettünk, visszafoghatatlan növekedésbe kezd. Ez minden remény lényege, bizonyossága, ígérete. A kishitűség gyöngén képzett politikai technikusainak ehhez nincs szemük, hitük, erejük... Csinálni kell. Hogy miként nem lehet élnünk, megtanították nekünk. Most azt kell – tanulás nélkül – tudnunk, hogy az életről őstudásunk van.

* * *

Egymás felé közelítő régiók nemzete vagyunk. Az egy kaptafára gyártott díszelgő beszédek unalmas ámítására oda sem figyelve tettek, ötletekre, tárgyalásokra, őszinte barátságokra, megbékélésre, szerény erőre, igazságosságra, kitartásra van szükségünk. Ezeket testesítik meg a termékeny, gazdasági-szellemi vállalkozások, minél nagyobb területekre kiterjedő hatásukban, eredményeikben, minél több szakember, szervező, tudós, orvos, mérnök, szakmunkás bevonásával, állandó foglalkozásszerűen utazó, segítő, dolgozó elit csoportok, határon innen és túl; igenis, a semmiből is lehet valóságot teremteni. Semmi ugyanis nincs. Még a semmiben is van valami, ha szemmel nem is látjuk, mi. A tehetőség – és a magyarság itt helyben van – arról ismerszik meg, hogy nem ismer lehetetlent. Ez az aggodalmaskodás nélküli hite még a tetteit is megelőzi, ez maga a tehetőség. Még nincs semmije, máris mindene van. Gyakorlata ehhez a hitéhez idomul, még akkor is, ha bizmut-gyerekek (ez nem tudom, mit jelent) potyognak az égből... Akarni kell. A többi – előre nem sejtett módon is – hozzá adatik. Aki mást mond, vagy hazudik, vagy gyurmafejú. S ráadásul vak is. Az is akar maradni rejtett vagy nyílt ellenszenvből.

2. Miféle helyzetnek lennének a foglyai? Nem vagyok naiv. Tudom, hogy az igen tisztelt leváltottak egy rácsos politikai-gazdasági járókába kényszerítették a népet, amely – „urainak” példájára – nyugatias akciózásszerűen linkelt, lopott, csalt, gyáván ümgetett, s szép sorjában lezüllött. Most kihajították a járókát a kuka mellé, s üres lett a szoba. Egyszerre csak kezd hiányozni a járóka. Ez tohonyáéknál mindig így van... Nincs többé járóka. Az ész meg az elgémberedett tagokat tessék megmozgatni. Apropó, örömmel látom, mind több bicikli karikázik az utakon. Viszont nem fogyott a vörös-izaposok száma sem, csak átöltöztek, úgy tesznek, mintha visszahúzódtak volna, s figyelnek; biztosak benne, hogy újra eljön az idejük. Gógbe merevedett, begörccsölt okoskodókkal nem szabad pörlekedni. Ha a Sors olyan kegyes, hogy 2011-ben tálcán hozza az Európa-tí-

pusú, bonyolult ajtózár kulcsát, most egy költő találja ki, hogyan kell azt a zárat kinyitni? Azután bekukkantani? Igen, akár egy költő is. Jön a történelmi tettek fölbecsülhetetlen ideje. Azt is mondhatnám, a vetés ideje. Az alapozásé. A világosságé. Most nem szabad hibázni. Oda kell áldozni erőt, pénzt, időt, energiát. Törvényeket kell hozni kemény szankciókkal, kivételeket nem ismerve, érthető, egyszerű nyelven, igazságos kíméletlenséggel, általános érvénnyel, az operáló orvos biztos, konok, koncentráció figyelmével. Aki acsarog, magas órabérben állít valótlanságokat, be kell tessékelni egy ablaktalan autóbuszba, s városnézésre vinni. Tartson jó sokáig. Elég nagy az a város... Ami következik, az a változás, a változtatás beteljesítése. A magyarság végre hozzányúlt a szerszámaihoz, s remélem, addig le nem teszi őket, míg nem áll az új épület. Új tervezők keltenek, új látószögek, új szektánsok, új emberek, új technológiák. Új stílus, új bizalom, újfajta mosoly... Az ám, könnyű azt egy ilyennek lefirkálni! ...Nem könnyű.

3. „Milyen alapokon építjük újjá a magyar társadalmat és kultúrát?” Nincs semmi kedvem prédikálni. De van egy ötletem: tessék legyártani egy 10 km x 2 kilométeres tölgyfaasztalt, telerakni mikrofonnal, és körébe ültetni egy még nagyobb tető alá 15–20 000 jelentős magyart, s azt mondani: Enni, inni kaptok, WC lesz elég, de ágy helyett csak matracos priccsekre futotta. Addig innen föl nem keltek, míg ki nem gyötritek magatokból, milyen legyen az új, demokratikus magyar társadalom, vessetek föl mindent, ami a mainak ellene mond, tárjátok föl a történelmi magyarság legfőbb erőnyeit, nevezzétek meg őket, ahogy a bűneit, mulasztásait is, hogy nemzeti méreteken mivel, mikkel nem törődött, mit pátyolgatott alaptalanul és jogellenesen, mert kötelességtek – bármennyire is lehetetlen – számolni a lehetséges jövővel, megsejteni, lélekben kirajzolni a vágyott, szeretett s alkalmasint megostorozott nemzeti karaktert, tehát most fektessétek le, milyen legyen a társadalom lassan formálódó, fönntartó alapszerkezete, ne rejtsetek el semmit, ne csinosítgassátok a szégyellnivalókat, tartsátok sokra a tárgyilagosságot, hallgassátok végig türelemmel a szenvedélyes, nem mindig igaz, de feszítő szemrehányásokat, röviden: múltjátok fölül önmagatokat.

S még valamit: világítsátok meg azokat a szellemi teljesítményeket, miket méltatlanul letenyerezt a híg és fölületes közgondolkodás (más néven: a közgondolatlanság), kik s mik azok, akik, amik új életet fecskendeztek az elvényt, elavult gondolkodásba, miben tartunk ki, mivel nem kell törődni, hogyan kell meghaladni újra és újra a hidrafejű előítéleteket, miféle igazságokat s miért kövessünk, kik azok a magyar nagyok – régen és most –, akiket alaposan meg kell ismernünk, nemcsak a nevüket, hogy bennfentesen büszkén cincogjunk velük mások előtt, hanem a gondolataikat is, főként az elvetett, elhallgatott gondolataikat, minthogy ősi magyar szokás szerint műveikből ezeket szitalják ki először, s igyekeznek gondosan eltüntetni őket. Németh László vigasza kevés: ügyis kivetí a föld magából. Assuk elő mi. Most... Nos, aki közületek irigykedni mer, egy hétig ne kapjon ebédet. Minden kicsinyességért tízezer forint bírságot szabunk ki. Hazugságért húszezret. Minden öndicséretért ötven fekvőtámaszt. Szellemi plágiumért nyilvánosan meghirdetett közmegvetést. Semmi hazaffyasságot, kicifrázott, szalagozott semmitmondást, elegünk van belőle. Okosságot, szellemet s lelkeséget óhajtunk. A fejtűz a füleken kilövellhet, izzást, izzadást, ihletet, sziporkát, tűzijátékot, kedves Barátaim!, mondaná mosolyogva a miniszterelnök úr. (S közben végre jól kialudná magát.) ...Szökni meg se próbáljatok, mert a sokhektáros erdő körülöttetek meg van szórva új titkosrendőrökkel, akik aztán stb. ...Azt hiszem, menne ez. Itt parázslana a szép, lan-

gyos, hortobágyi, nyári éjszakában a Magyar Köztársaság Első Szellemi Atomiuma, alcíme: Lelki Hőtermelő és Hőtároló Üzem... A végén baráti kézfogás az eltántorgó résztvevőkkel, s köszönöm szépen! – mondaná a köztársasági elnök úr búcsúzóul. Az eredményt – 139 500 oldalnyi magyar bölcsességet – gondosan őrizetbe vennék, mindenkit elegáns kocsikon hazaszállítanának, várakozás, időhúzó téblábolás nem lenne, mivel se prémium, se szakértői díjazás, se boríték... Ugyanúgy nem, ahogy pl. a költőknek sem évtizedeken át. Kivéve – de azok nem nagyon számítanak. A hazafiúi kötelesség megfizethetetlen, ma is. S az lesz holnap is. Ha lesz haza.

Szóval ez volna az az új alap, amelyben mint a koronákba illeszteni szokott smaragdok, krizolit, gyémánt és rubint hányná a szikrát a tömérdek tennivaló, törvény, remény és jó tanács... A kultúrát meg nem kell és nem is lehet újjáépíteni, hanem hagyni kellené a spontán sereglését a megszakítás nélkül érkező rajoknak, viszont a kétségtelen kiválóságot, mely mindig kevés és elhanyagolt, s a kiváló műveket támogatni illenék.

4. Hogy van-e „esélyünk a nemzet közös értéktudatának megfogalmazására”? Kedveseim, szabad-e ezt néhány ezer éves magyar (kezdetben nem ez volt a neve), szóval a magyar történelmi múlt után így megkérdezni? Igazán tudják-e azok, mindazok, akiket ma meg kell efelől kérdezni, mi az az „értéktudat”? Nem tolvajnyelves az a szó? László Gyula egyik könyvében láttam az „Egy magyar nagycsalád a századforduló idejéből” című fényképet. Vagy fél óráig bámultam. Ennél szebbet életemben (pedig hát...) nem láttam kb. két tucat emberről. Fogtam a nagyollót, szó nélkül, óvatosan kivágtam s eltettem, Ott van az íróasztalomon balkézre. Nincs hét, hogy meg ne csodáljam. Itt a kép, nézzétek...

Ez a nagyjuhász a koronázási sátorpalástjában egy főherceg. Mellette az idős Szűz Mária-arcú asszonya a sokat átélt, szavakat nem kérő méltóságában. A sálnak is elég, bő fejkendőjében. Ezek a dús ruhák, gombsoros zubbonykabátok. Sokszoknyák. A keresztbe kötött puha hárászkendők. Csizmák, sok gombos női magas szárú cipők. Ez a tartózkodó, öntudatos komolyság. Ez a „jó-odaállunk-de-azért-nem-vagyunk-ám-túlságosan-megrendülve-tudjuk-amit-kell-s-jól-van-meg-szép-is-nehéz-is-na”. A fejtartásuk. Előkelőségük. Hallgatásukban mekkora nyugalom. Szemükben a visszafogott érdeklődés. A belülről kifelé áradó fegyelem. De ha fölmordul a nagybögő, illeg, térül-fordul, pörög itt

mindenki. Annak a kisgyerekcsapatnak megszegyenítően tiszta érdeklődése. Tessék jártni a szemeket arcról arcra... Ez udvartartás. A jó, a szükséges, az ősi, az illetudó, a sérthetetlen, a vasnál súlyosabb szeretet megbonthatatlansága sugárik róluk. Éltek. Élnek... Nem tudásuk van az értékről, hanem értékes életük lett tudássá. Ma már mást, mint ők, de nem másképpen: így. A mainak másmilyennek lennie kötelesség, követelmény, de ez, az *ilyen* legyen a veleje, vagy ellényegtelenedünk.

5. *A gondolkodás gyökereiben csak etikus lehet*, még ha az etika ellen irányul is, mivel hitelesen ezt is csak etikusan teheti, különben nem gondolkodás. Az etika egyetemes érték és alap; az erkölcs mint érvényesség belénk van írva. Nem mi írtuk magunkba, megírva érkezünk. A szívnek megvannak a maga érvei (Pascal). Amit az etika mond, mindig jó, sőt *a* jó, ha nem is mindig kedvünkre való. Tanítani csak annak lehet, aki már az. Az ilyen, ha addig nem tudta a nevét, ráismer: hát *ez az!* Ezután már szó lehet bármiről, bármikor, bárhogyan. Nélküle kár a szóért; hangzik ugyan, de hatástalan. Az etikát nevezhetjük megszolgáltatlan, megszolgálhatatlan titkos tudásnak is. Igazság és etika ikrek. Ha az egyik hiányzik, eltűnik a másik is. Ezért nincs jelen az az ember, akár-hogy büvészkedik a jelenlétért, aki etikátlan. Az etikus ember sohasem utánoz, mert éppen etikájának lényege, hogy „van neki” sajátja. Akit utánoznia kellene, arról is tudja, hogy annak is van sajátja; akkor minek?

Ezért személyek csak azok lehetnek, akik ugyan egy *azonosra* tették föl életüket, mindenben különböznek, másfelé hajlanak, s éppen ezt szeretik egymásban; egységük az azonosban van. Egy utánzó nép nem nép. Még csak látszat szerint sem. Sajnos, az utánzó, elég „rossz állapotú összmagyarság” önmaga elárulásának gyanújába keveredett. Ha etikus volna, nem helyzetből helyzetbe sodródna, hanem nekigyürkőzve megteremténé a maga akarta, választotta, kimunkált helyzetét; igaz, ennek mindig az az ára, hogy szembe kell mennie az általánossal. Az újat meg kell szülnie. Aki utánoz, majomkodik; látnivaló, manapság mekkora keletje van mifelénk, az ún. színes, menős, „más is ezt csinálja”-típusú magatartásnak. Az utánzó eredetieskedve másolja a valamilyenséget. Eredmény: semmilyen. Ez végállomás. Hogy egy ember milyen, s milyenné legyen, azt személyes létének legbenső törvényei szabják meg. A személlyé válás törvényeit nem kell nógatni. Okos ember – miközben hagyja őket munkálkodni – fölismeri, sőt megszereti kiteljesítő törvényeit. S mikor azonosul velük, már azzá is lett, amivé tették őt; minden kényszer s különbség eltűnt. Türelem, idő, sok célszerű cselekvés, remény, külső-belső szabadság kell ahhoz, hogy rosszból elviselhetőbe, ebből jóba, majd még jobb-ba jusunk. Ne adjuk föl!

6. Végül még néhány szó a két mottóhoz:

a) Babits Mihály szavaihoz: most *nagyra* kell *nagyon* vágyakoznunk.

b) a T. Halík-mottóban a megértés szó a megtérés szóhoz oly közel áll, hogy már-már ugyanazt jelenti. Van-e megértés – valamilyen formájú – megtérés nélkül?... S megtérhetünk-e megértés nélkül?

VASADI PÉTER (1926) Budapesten élő költő, író. Legutóbbi kötete: Válogatott versei (2009).